

HZ University of Applied Sciences

Bedrijfseconomie

Beperkte opleidingsbeoordeling

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande bacheloropleiding Bedrijfseconomie van HZ University of Applied Sciences. De beoordeling is uitgevoerd door een visitatiepanel dat door NQA in opdracht van HZ University of Applied Sciences is samengesteld. Het panel is in overleg met de opleiding samengesteld en is voorafgaand aan de visitatie goedgekeurd door de NVAO.

Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Het is opgesteld conform het *Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling* van de NVAO (22 november 2011) en het *NQA Protocol 2013 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 1 en 2 oktober 2013.

Het visitatiepanel bestond uit:

De heer drs. P.A.M. de Keijzer (voorzitter, domeindeskundige)

De heer C.M. van Buuren RO (domeindeskundige)

De heer drs. A.A.V.M. Otten AA (domeindeskundige)

De heer P. Kruisselbrink (studentlid)

Mevrouw drs. J. Braaksma, extern auditor voor NQA, trad op als secretaris van het panel.

Bij de aanvraag werd door de instelling een kritische reflectie aangeboden die naar vorm en inhoud voldeed aan de eisen van het desbetreffende beoordelingskader van de NVAO en aan de eisen van het *NQA Protocol 2013*.

Het panel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht. De kritische reflectie en alle overige (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie hebben het visitatiepanel in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen. Tijdens het visitatiebezoek is geen gebruik gemaakt van het spreekuur. Wel is een extra gesprek ingevoegd over de beoordeling van een drietal afstudeerwerken.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

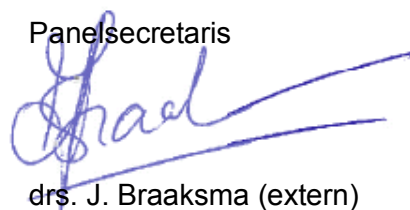
Utrecht, 16 december 2013

Panelvoorzitter

Drs. P.A.M. de Keijzer

Panelsecretaris

drs. J. Braaksma (extern)

Samenvatting

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de opleiding Bedrijfseconomie van HZ University of Applied Sciences als **voldoende**.

De bacheloropleiding Bedrijfseconomie van HZ University of Applied Sciences is samen met vijf andere economisch georiënteerde opleidingen ondergebracht in de Academie voor Economie en Management (AvEM). In september 2013 is de opleiding in het eerste jaar gestart met de cohortsgewijze invoering van een nieuw curriculum.

Beoogde eindkwalificaties

De opleiding werkt in het huidige programma met negen eindkwalificaties die aansluiten bij de in 2005 geformuleerde HEO-domeinen en de concretisering daarvan in het landelijke beroeps- en opleidingsprofiel van 2010. In het nieuwe curriculum hanteert de opleiding acht eindkwalificaties die aansluiten bij de BBA standaard en bij het geactualiseerde beroeps- en opleidingsprofiel van 2013. De opleiding beoogt een brede BE-opleiding te zijn met in de minor een duidelijke profilering op het terrein van accountancy.

Het panel beoordeelt standaard 1: beoogde eindkwalificaties als **voldoende**.

Onderwijsleeromgeving

Het panel heeft overwegend materiaal uit het huidige programma bekeken. De breakdowns van de eindkwalificaties in deeltaken en leerdoelen voor zowel het huidige als het nieuwe programma geven samen met de synopsis per cursus een goed inzicht in de inhoud en samenhang van het programma. De structuur en inhoud van het nieuwe curriculum acht het panel passend en vertrouwenwekkend. Vooral de uitbreiding van de onderzoeksleerlijn en de voorgenomen koppeling van onderzoeksaspecten aan meer onderdelen van het curriculum juicht het panel toe. Het bekeken studentenwerk laat zien dat het programma inhoudelijk op orde is. Kennis en kunde komen gebalanceerd aan bod.

De opleiding stimuleert de keuze voor de minor accountancy, maar geeft studenten de ruimte om een andere keuze te maken binnen of buiten de hogeschool. Als zij een minor buiten de opleiding kiezen, zijn zij verplicht om het onderdeel externe verslaglegging, dat in de minor accountancy is opgenomen, te volgen in de keuzeruimte in het vierde jaar. Uit alle gesprekken en enkele sprekende voorbeelden is duidelijk geworden dat deze oplossing voor alle partijen bevredigend is.

Docenten en studenten waarderen de wederzijdse persoonlijke betrokkenheid die ook door hun ruimtelijke positionering gestimuleerd wordt. Het kleine docententeam, aangevuld met praktijkdocenten, is toegewijd en gekwalificeerd om de opleiding te verzorgen. De opleiding kenmerkt zich door een sterk ontwikkelde praktijkcomponent en grote betrokkenheid vanuit het werkveld. Studenten toonden zich tijdens de gesprekken tevreden over de docenten, zowel inhoudelijk als didactisch.

Het panel beoordeelt standaard 2 onderwijsleeromgeving als **voldoende**.

Toetsing en gerealiseerde resultaten

Het systeem van toetsing gedurende de opleiding kent een passende variatie in toetsvormen en is mede dankzij de systematische aanpak via de synopsis goed afgestemd op de te toetsen doelen. Studenten hebben aangegeven de toetsing soms als zwaar, maar over het geheel genomen zeker als fair te ervaren. Het panel heeft geconstateerd dat de borging van de kwaliteit van de toetsing steeds meer systematische aandacht krijgt, met name via de onlangs ingestelde deoltoetscommissie en de checklist die zij hanteert.

De afstudeerwerken en portfolio's hebben het panel inzicht gegeven in het afstudeerniveau. Opvallend daarin is dat in de scripties beperkt sprake is van transfer van de geleerde theorie. Het panel heeft aanzienlijke verbeteringen geconstateerd in de beoordeling van afstudeerwerk. Bovendien zet de opleiding stevig in op de borging van de kwaliteit van de beoordelingen, zowel intern via de deoltoetscommissie en 'kalibratiedagen' als extern door uitwisseling en samenwerking met Zuyd Hogeschool. Wel geeft het panel in overweging de veronderstelde toegevoegde waarde van het portfolio in het totale afstudeertraject nog eens kritisch te bekijken.

Het panel beoordeelt standaard 3 toetsing en gerealiseerde resultaten als **voldoende**.

Inhoudsopgave

1	Basisgegevens van de opleiding	9
2	Beoordeling	11
	Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	11
	Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	14
	Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten	21
3	Eindoordeel over de opleiding	27
4	Aanbevelingen	29
5	Bijlagen	31
	Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding	33
	Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma	35
	Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris	39
	Bijlage 4: Bezoekprogramma	45
	Bijlage 5: Bestudeerde documenten	49
	Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken	51
	Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid	53

1 Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens van de opleiding

1. Naam opleiding in CROHO	Bedrijfseconomie
2. Registratienummer opleiding in CROHO	34401
3. Oriëntatie en niveau	hbo bachelor
4. Aantal studiepunten	240 EC
5. Afstudeerrichting(en)	Geen
6. Variant(en)	Voltijd
7. Locatie(s)	Vlissingen
8. AD-programma*	Nvt
9. Registratienummer AD in CROHO	Nvt
10. Jaar vorige visitatie en datum besluit NVAO	Vorige visitatie: 2008 Besluit NVAO: 9-12-2008
11. Code of conduct	Getekend

*) Associate Degree, indien van toepassing

Administratieve gegevens van de instelling

12. Naam instelling	HZ University of Applied Sciences
13. Status instelling	Bekostigd, aangewezen of anders
14. Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief

Kwantitatieve gegevens over de opleiding

1. In- door- en uitstroomgegevens

Tabel 0-1 Percentage uitval (bron: HZ-infonet)

Academie voor Economie en Management								
Opleiding Bedrijfseconomie								
	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005
Instroom	52	62	55	81	67	51	54	66
Uitval eerste jaar	20 38,5 %	27 43,5%	13 23,6%	34 42,0%	29 43,3%	20 39,2%	17 31,5%	29 43,9%
Uitval bachelor		3 4,8%	5 9,1%	8 9,9%	4 6,0%	6 11,8%	5 9,3%	9 13,6%
Uitval overig				0 0%	0 0%	1 2,0%	1 1,9%	0 0%

2. Gerealiseerde docent-studentratio

Tabel 0-4 docent-studentratio

Opleiding Bedrijfseconomie			
Peildatum	Docenten (aantallen)*	Studenten (aantallen)	D/S-ratio
01-10-2008**	0,0	188	0,0
01-10-2009**	0,0	190	0,0
01-10-2010	7,4	192	25,9
01-10-2011	7,2	208	28,9
01-10-2012	7,9	200	25,3

** de formatie werd in deze jaren voor 5 opleidingen gezamenlijk bijgehouden

3. Gemiddeld aantal contacturen¹ per fase van de studie

Tabel 0-5 gemiddeld aantal klokuren per week (2012-2013) van de opleiding
(bron: roostergegevens van de opleiding)

Semester	Timeslots	Timeslots SLC	TOTAAL	TOTAAL (klokuren p/w)
1	9	1	10	15
2	9		9	13,5
3	10,5		10,5	15,75
4	9,5		9,5	14,25
5	8		8	12
6	Stage			
7	8		8	12
8	Afstuderen			

¹ De opleiding hanteert als definitie voor 'contactuur': onderwijsuur waarbij de docent fysiek aanwezig is. Een timeslot bestaat uit twee onderwijsuren en beslaat anderhalf klokuur.

2 Beoordeling

Het visitatiepanel beschrijft hieronder per standaard van het NVAO beoordelingskader de bevindingen, overwegingen en conclusies. Het eindoordeel over de opleiding volgt in hoofdstuk 3.

De bacheloropleiding Bedrijfseconomie van HZ University of Applied Sciences is samen met vijf andere economisch georiënteerde opleidingen ondergebracht in de Academie voor Economie en Management (AvEM). Het betreft volgens de kritische reflectie een brede opleiding waardoor afgestudeerden kunnen werken als hoofd administratie, controller, risk manager, assistent-accountant, financieel adviseur of calculator. In september 2013 is de opleiding in het eerste jaar gestart met de cohortsgewijze invoering van een nieuw curriculum.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Bevindingen

In de kritische reflectie geeft de opleiding aan momenteel met een competentieset te werken die uit twee delen bestaat: drie startcompetenties, die verwijzen naar de algemene Bachelor of Business Administration (BBA) en zes startcompetenties uit de Bachelor of Economics (BE). Samen maakt dit dat de eindkwalificaties voor het uitfaserende programma zijn:

1. De bedrijfseconoom beheerst geldstromen en de financiële aspecten van goederen- en dienstenstromen op korte en lange termijn;
2. De bedrijfseconoom beheerst de informatievoorziening met betrekking tot geldstromen en de financiële aspecten van goederen- en dienstenstromen en gaat daarbij in op de organisatorische consequenties van deze informatie;
3. De bedrijfseconoom draagt zorg voor de kwaliteit van de informatie en de informatievoorziening op basis van de daarvoor geldende normen;
4. De bedrijfseconoom voorziet in en verwerkt informatie ten behoeve van een duurzame besturing van bedrijfsprocessen;
5. De bedrijfseconoom beoordeelt kritisch of informatie over geld-, goederen- en dienstenstromen voldoet aan vooraf opgestelde normen;
6. De bedrijfseconoom voorziet in een behoefte aan externe informatie over geld-, goederen- en dienstenstromen van interne en externe klanten, rekening houdend met de daarvoor gestelde wettelijke en maatschappelijke normen en kaders;
7. De Bachelor of Business Administration is op operationeel niveau in staat met en vanuit verschillende disciplines een bedrijf te starten, te voeren en te verantwoorden binnen een duurzaam perspectief;

8. De Bachelor of Business Administration formuleert op tactisch niveau overtuigend implementeerbare oplossingen voor een organisatieprobleem die passen binnen het kwaliteitszorgsysteem van de organisatie;
9. De Bachelor of Business Administration levert op strategisch niveau een bijdrage aan de ontwikkeling en bijstelling van het beleid van een internationaal opererende onderneming in samenwerking met anderen van verschillende culturen.

Deze competenties sluiten aan bij de in 2005 landelijk geformuleerde HEO domeinen en domeincompetenties en de concretisering daarvan in het in 2010 door de HBO-raad geaccordeerd Landelijk Opleidings- en Beroepsprofiel van het LOOBE. De opleiding illustreert deze aansluiting met een omnummertabel.

Voor het nieuwe curriculum, waarvan de invoering in september 2013 is gestart, hanteert de opleiding een nieuwe set eindkwalificaties die aansluiten bij competenties voortvloeiend uit de door de HBO-raad vastgestelde Standaard Bachelor of Business Administration en het op deze algemene BBA-eindkwalificaties geactualiseerde landelijk Opleidings- en Beroepsprofiel van het LOOBE uit 2013.

De nieuwe eindkwalificaties zijn:

1. De BBA ontwikkelt in samenwerking met anderen de visie en het beleid van een organisatie. Hij overbrugt hiervoor taal- en cultuurverschillen en respecteert de principes van maatschappelijk verantwoord ondernemen en houdt bij oordeel- en besluitvorming rekening met ondernemingsrecht en de ethische aspecten daarvan;
2. De BBA ontroert en formuleert planmatig en methodisch oplossingen voor een probleem in een organisatie;
3. De BBA stelt een onderzoeksvraag op, bedenkt een methode om daarop een antwoord te krijgen, verzamelt en analyseert gegevens, formuleert een antwoord op de onderzoeksvraag en doet verslag aan derden van het geheel aan activiteiten en bevindingen;
4. De BBA ontwikkelt een ondernemende houding, hij reflecteert op eigen ervaringen en ontwikkelingen en communiceert hierover met de bij zijn (studie)loopbaan betrokken partijen;
5. De bedrijfseconoom stelt een planning & controlecyclus op, onderhoudt en verbetert deze;
6. De bedrijfseconoom richt de organisatieprocessen zodanig in dat de organisatie haar doelen behaalt;
7. De bedrijfseconoom operationaliseert financiële organisatierisico's in beleidsadviezen;
8. De bedrijfseconoom levert financieel-economische informatie op conform de (inter)nationaal vigerende wetgeving.

In de zogenaamde 'BBA-Breakdown' van juni 2013 zijn deze eindkwalificaties verder uitgewerkt in deeltaken en indicatoren. Per indicator is een onderscheid gemaakt naar niveau. Het eerste niveau is voor alle indicatoren uitgewerkt, voor niveau twee en drie moet dat nog gebeuren.

Het panel heeft in de handleiding en de beoordelingsformulieren voor het afstuderen van studenten uit de uitfaserende opleiding, werkgebieden aangetroffen zoals geformuleerd in het landelijke opleidingsprofiel 2013. Dit lijkt strijdig, en desgevraagd heeft de opleiding gemeld dat dit een bewuste keuze is omdat deze componenten impliciet ook in de oude competentieset zitten. Het panel is, mede door dit antwoord, van mening dat de opleiding hiermee aan het voorsorteren is voor het nieuwe curriculum.

Voor de internationale vergelijking van haar competenties verwijst de opleiding naar een beschrijvende internationale benchmark die is uitgevoerd door de Hogeschool van Amsterdam. De conclusie daarin is dat een exact vergelijkbare multidisciplinaire opleiding met een financieel-economische basis in de negen onderzochte landen niet is aangetroffen. Wel zijn vergelijkbare opleidingstrajecten gevonden die als divers en vaak vrij samen te stellen zijn aangemerkt. De opleiding geeft niet aan hoe zij zich tot deze bevindingen verhoudt. Wel heeft de opleiding zowel in die kritische reflectie als tijdens de gesprekken benadrukt dat de alumni overwegend in Zeeland werken en dat vanwege het regionale karakter het accent in de opleiding op accountancy ligt.

In de notulen van de beroepenveldcommissie en tijdens het gesprek met vertegenwoordigers uit het werkveld, is aangegeven dat afgestudeerden naar verwachting in de toekomst meer in het MKB terecht zullen komen dan in de accountancy.

Overwegingen en conclusie

Het panel constateert dat zowel de oude als de nieuwe eindkwalificaties aansluiten bij de door de HBO-raad in 2005 geformuleerde domeincompetenties en landelijke beroepsprofielen uit respectievelijk 2010 en 2013. Na bestudering van de omnummeringstabel lijkt het erop dat de beschrijving van de gehanteerde competenties gebaseerd is op het landelijk opleidingsprofiel Bedrijfseconomie uit 1999. Het panel vindt de huidige formulering van de eindkwalificaties verwarrend. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het opnemen van delen van de nieuwe set eindkwalificaties in beoordelingsformulieren voor afstudeerders uit het oude programma. Ook het ontbreken van de nieuwe eindkwalificaties in de kritische reflectie werkte aanvankelijk verwarrend. De zogenaamde breakdowns die zowel voor de huidige als voor de nieuwe eindkwalificaties gemaakt zijn en de toelichtingen tijdens de gesprekken, hebben echter veel verduidelijkt en het panel gerustgesteld.

De eindkwalificaties acht het panel op bachelorniveau overeenkomstig de Dublin descriptoren. Wat betreft de profilering in de eindkwalificaties merkt het panel op dat de opleiding zich niet uitlaat over haar profiel in relatie tot buitenlandse opleidingen, maar wel in relatie tot haar eigen regio. Na bestudering van de notulen van de adviesraad en het gesprek met het werkveld, is het opmerkelijk dat de opleiding en het werkveld verschillende accenten leggen. De opleiding maakt zich sterk voor een brede BE-opleiding met een duidelijke profilering op het gebied van accountancy in de minor, terwijl het werkveld wijst op het belang van een brede opleiding gericht op het MKB.

Tijdens het gesprek met het management is dit nader besproken. Daar is toegelicht dat dit te maken heeft met keuzes uit het verleden. Omdat ongeveer de helft van de afgestudeerden in de accountancy terecht komt, heeft men een eigen accountancyopleiding overwogen.

Vanwege de beperkte schaalgrootte van de opleiding en het gegeven dat Bedrijfseconomie een florierende opleiding was en is, is besloten via een specialiserende minor in deze regionale behoefte te voorzien. Deze oplossing biedt ook mogelijkheden voor een vervolgopleiding in de accountancy, bijvoorbeeld bij NIVRA Nijenrode en de post hbo AA-opleiding van Markus Verbeek Praehop. Met beide opleidingen heeft de Zeeuwse BE-opleiding hiervoor afspraken gemaakt.

Overigens constateert het panel dat deze profilering op het gebied van de accountancy meer in de uitwerking van de eindkwalificaties en het programma naar voren komt dan in de eindkwalificaties zelf. Tegen de achtergrond van de hiervoor beschreven ontwikkelingen rond de landelijke competenties en het beroepsprofiel en de daarmee samenhangende discussie over Bachelor of Economics versus Bachelor of Business Administration en de inbedding in de AvEM, is dit weliswaar begrijpelijk maar in de ogen van het panel niet handig. Het panel adviseert de opleiding om het Landelijk Opleidings- en Beroepsprofiel uit 2013, wat een vertaling is van de algemene standaard voor Bachelor of Business Administration, als uitgangspunt te nemen voor de beschrijving van de eindkwalificaties en niet te kiezen voor een combinatie van BE-specifieke eindkwalificaties en de algemene BBA-standaard.

Het panel komt op grond van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 2   Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Bevindingen

Inhoud van het programma

De 'breakdowns' geven per competentie de daarvan afgeleide deeltaken en leerdoelen aan die in de afzonderlijke programmaonderdelen aan bod komen.

Per programmaonderdeel werkt de opleiding met een synopsis waarin beschreven staat wat het beroepskader is, hoe de inhoud en werkvormen eruit zien en welke competenties, deeltaken en leerdoelen aan de orde zijn. Ook de planning, vorm en inhoud van de toetsen en de daarbij horende beoordelingscriteria zijn beschreven in de synopsis. Tenslotte is de samenhang met andere cursussen en de benodigde literatuur aangegeven. In de kritische reflectie geeft de opleiding aan dat er ook evaluatieresultaten en een reactie van docenten daarop in de synopsis worden opgenomen. Het panel heeft in de cursusmappen, waarin onder andere de synopsis zijn opgenomen, cursusverbeteringen voor 2012-2013 aangetroffen. De opleiding heeft aangegeven dat vanaf 2013-2014 cursusverbeteringen volgens planning worden opgenomen in de synopsis.

Het huidige programma bestaat uit eenheden van 7,5 EC die soms nader onderverdeeld zijn in eenheden van 2,5 of 1,25 EC. Dit is bijvoorbeeld het geval met de voorbereiding op het afstudeeronderzoek (2,5 EC) en Engels (vier keer 1,25 EC). Sommige onderdelen (totaal vijfenzeventig EC) worden academie- of zelfs hogeschoolbreed aangeboden, andere zijn specifiek voor Bedrijfseconomie. De opleiding kent acht opleidingspecifieke major courses (samen zestig EC), een minor, stage en afstuderen van elk dertig EC en keuzeruimte. In het nieuwe programma is de standaardomvang van onderwijseenheden vijf EC. Ook hierin zijn soms kleinere onderdelen onderscheiden, uiteenlopend van 1,25 tot 3,75 EC. In het nieuwe programma valt de expliciete plaats op voor studieloopbaancoaching (totaal 7,5 EC) en onderzoek (totaal tien EC). Daarnaast zijn er de onderdelen 'voorbereiden thesis' en 'conceptueel model' die samen ook staan voor 7,5 EC. Stage, minor en afstuderen blijven elk dertig EC en er is in totaal tien EC keuzeruimte. Ook in het nieuwe programma vult de opleiding ongeveer zestig EC zelf in en zijn de overige EC afgestemd of in samenwerking met de academie of de hogeschool vormgegeven.

De opleiding geeft aan dat het programma in de nieuwe opzet zwaarder geworden is, omdat er per vak meer aan bod komt in minder tijd en er meer vakken gegeven worden. Op grond van notulen van de beroepenveldcommissie, de opleidingscommissie en de gevoerde gesprekken constateert het panel dat in het nieuwe curriculum verschillende inhoudelijke aanbevelingen zijn opgevolgd. Dit geldt bijvoorbeeld voor meer ruimte en aandacht in het programma voor onderzoek, Nederlands en Engels, presentatie- en adviesvaardigheden en meer consistentie en integratie in het vak bedrijfsinformatie en administratieve organisatie. Docenten melden dat de voornaamste veranderingen zijn: de onderzoeksleerlijn, meer zelfstudie voor studenten, verdieping en vernieuwing van bestaande vakken en versterking van de brede basis in de opleiding.

Zowel in het huidige programma als in het nieuwe programma laat de opleiding studenten vrij in hun minorkeuze, maar adviseert ze hen de minor accountancy te kiezen. Het verplichte vak externe verslaglegging is in deze minor opgenomen. Als studenten een andere minor kiezen, moeten ze in de overige keuzeruimte in ieder geval externe verslaglegging volgen. Ongeveer tien procent van de studenten doet dit. Een van de afgestudeerden die het panel gesproken heeft, deed een minor international business in Mexico en als consequentie externe verslaglegging als keuzevak.

Internationalisering krijgt wel aandacht maar is voor verbetering vatbaar volgens verschillende betrokkenen. Zo meldden afgestudeerden en studenten dat ze graag meer en beter Engels leren en dat de Engelse taalvaardigheid van docenten beter kan. Mochten de studenten mogen investeren in de verdere ontwikkeling van de opleiding, dan kozen ze naast het verbeteren van de Engelse taalvaardigheid voor meer vakken in het Engels en meer aandacht voor international business and trade. Het management geeft aan dat volgens hen het werkveld niet op veel verder gaande internationalisering zit te wachten en dat er al het nodige gebeurt. Zo is de cursus Engels gespreid over twee jaar, worden docenten aangemoedigd hun Certificate of Proficiency in English (CPE) te halen, komen er in de projectweek Engelstalige sprekers en verwacht men over enkele jaren Engelstalige cursussen te introduceren.

De internationaliseringmatrix van de AvEM laat zien dat er een minor international marketing is als alternatief voor een verblijf in het buitenland en dat ongeveer tien procent van de BE-studenten kiest voor een verblijf in het buitenland.

De literatuurlijst laat een gebruikelijke keuze zien voor een opleiding Bedrijfseconomie, waaronder twee Engelstalige titels.

Zowel in de gesprekken als in de NSE tonen studenten zich tevreden over de opleiding. De vijfendertig procent van de BE-studenten van de hogeschool die de vragenlijst invulden, scoren als totaaloordeel een 4,1 waar het landelijk gemiddelde 3,7 is op een vijfpuntsschaal. In de hbo-monitor scoren ook alumni boven het landelijk gemiddelde: 6,7 voor deze BE-opleiding versus een landelijk gemiddelde van 5,7 op een tienpuntsschaal.

Vormgeving van het programma

In de kritische reflectie beschrijft de opleiding hoe gedurende het hele opleidingsprogramma aandacht bestaat voor de koppeling tussen theorie en praktijk via studiedagen en opdrachten, gastcolleges, aan de praktijk ontleende casussen, meewerkstages en projectweken. Er is in het eerste jaar een aparte cursus professionele oriëntatie opgenomen in het programma. In het tweede jaar is er het onderdeel Student Company waarin studenten samen met collega's uit andere AvEM-opleidingen gedurende een jaar een bedrijf oprichten en draaiend houden tot en met de liquidatie aan het eind van het jaar. Dit project wordt begeleid door een docent en een ervaren bedrijfsbegeleider. Een externe accountant geeft feedback op de financiële bedrijfsvoering. Het derde jaar kent de meewerkstage en het vierde jaar het afstudeerproject met zowel een onderzoek als stageopdrachten (zie voor dit laatste onderdeel ook standaard 3).

De betrokkenheid van het beroepenveld bij en in de opleiding is groot. Zo geven controllers van verschillende organisaties de cursus 'bedrijfseconomie in de praktijk', zijn vier docenten voor een aanzienlijk deel van hun tijd in de beroepspraktijk werkzaam en is de voorzitter van de opleidingscommissie tevens lid van de beroepenveldcommissie.

De opbouw van het programma loopt van oriëntatie op studie en beroep via toenemende complexiteit van theorie en casuïstiek naar verdieping en toepassing van die theorie, bijvoorbeeld in de Student Company, naar ervaring opdoen in de echte beroepspraktijk via stage en daaraan bijdragen via het afstudeeronderzoek.

Zoals uit bovenstaande blijkt, is sprake van competentiegericht onderwijs. Het panel heeft geconstateerd dat daarbij passende werkvormen gehanteerd worden zoals projecten, hoor- en werkcolleges, bedrijfsbezoeken, gastcolleges, presentaties en niet te vergeten studieloopbaancoaching. In de gesprekken met afgestudeerden en studenten hebben zij aangegeven dat er in de loop van de opleiding de complexiteit van casussen en dergelijke toeneemt en dat er steeds meer zelfstandigheid van ze verwacht wordt.

Een afgestudeerde typeerde deze begeleiding door de opleiding heen als opklimmend, van "feedback naar consultancy" door de docenten. Ze waren zeer te spreken over de persoonlijke aandacht en bejegening, het echt gezien worden door de docenten, wat bijvoorbeeld blijkt uit de uitspraak: "Je wordt gemotiveerd naar de les te komen want je wordt gekend". Gemiddeld komen studenten de eerste twee jaar aan vijftien contacturen per week, in de hogere jaren is dat ongeveer twaalf.

De kritische reflectie laat zien dat ongeveer zestig procent van de instromende studenten een havo-diploma heeft en ongeveer dertig procent een mbo-diploma. Vijf tot tien procent heeft een vwo-diploma of stroomt in via een colloquium doctum. In het gesprek met studenten is gebleken dat ten opzichte van hun vooropleiding studenten het meest moeten wennen aan het hogere tempo en de verlangde grotere zelfstandigheid, maar dat dit over het algemeen lukt. Ze rapporteren een studielast van ongeveer vijftien uur op school en daarnaast tien tot twintig uur zelfstudie, wat een studiebelasting van vijftientwintig tot vijfendertig uur per week betekent. Desgevraagd noemen ze als relatief tijdrovende vakken Engels, management accounting en boekhouden. Ze merken daarbij op dat dit soms deels aan de inhoud en deels aan de docent van het vak ligt. In hoeverre hier sprake is van aansluitingsproblemen heeft het panel niet kunnen traceren. Het lijkt erop dat er weliswaar tijdrovende, maar geen echte struikelvakken zijn in de opleiding; wellicht mede door de invulling van de toetsing (zie ook bij standaard 3).

Het panel heeft geconstateerd dat zowel in het huidige als in het nieuwe programma kennis gestructureerd aan bod komt en systematisch wordt toegepast in relevante en in complexiteit toenemende beroepsproducten. Opvallend daarbij is dat hierin twee lijnen gevolgd worden: theorie - toepassing en theorie - praktijk met in beide gevallen grote betrokkenheid vanuit het werkveld. Misschien is er soms wel iets teveel sprake van inbreng uit het beroepenveld in de opleiding. Zo vertelden studenten dat praktijkdocenten vaak minder goed theorie kunnen uitleggen en met jonge mensen kunnen omgaan dan docenten van de opleiding, en dat ze vooral voor de uitleg van theorie liefst docenten van de opleiding hebben. Wellicht is hier ook een deel van de verklaring te vinden voor de beperkte transfer van de theorie in de zin van het inzetten van geleerde theorie, bedrijfsmodellen en vaardigheden in een concrete bedrijfssituatie of onderzoek die het panel waargenomen heeft in de afstudeeronderzoeken.

Kwaliteit van het personeel

De opleiding kent een klein team van wetenschappelijk opgeleide docenten aangevuld met praktijkdocenten met deskundigheid op het gebied van verslaglegging, auditing & assurantie, belastingrecht en financieel management. Daarnaast dragen docenten uit andere opleidingen van de AvEM bij door vakken te geven zoals international business and trade en de groeiende en innoverende onderneming. Voor meer generieke cursussen als Engels, wiskunde en statistiek en presenteren en rapporteren worden hogeschooldocenten ingezet. Omgekeerd dragen docenten van de BE-opleiding ook bij aan andere opleidingen.

De meeste docenten van de opleiding hebben een onderwijsbevoegdheid of volgden een didactische cursus. De laatste jaren is hogeschool breed bijgeschoold op het gebied van onderzoek en toetsing. Daarnaast nemen docenten zelf initiatieven voor, veelal vakinhoudelijke, bijscholing en maken daar afspraken over in het planningsgesprek en hun persoonlijk ontwikkelingsplan. Het planningsgesprek maakt deel uit van de jaarlijkse cyclus planningsgesprek, functioneringsgesprek en beoordelingsgesprek. Het management heeft ter toelichting gemeld dat zij een en ander bewaakt via docentenkaarten.

In het meest recente medewerkertevredenheidsonderzoek scoren de medewerkers van de opleiding over de hele linie minder tevreden dan het hogeschoolgemiddelde. Opvallend zijn vooral de werkdruk en ontevredenheid over communicatie met het management. Bovendien lijkt er sprake te zijn van een top-down cultuur die tot uiting komt in centraal in detail opgestelde beleidsnotities. Navraag bij docenten en management heeft uitgewezen dat de ontevredenheid en de top-down benadering genuanceerd ligt. De werkdruk is voor de docenten mede door natuurlijk verloop in het team inderdaad hoog. Er zijn wel nieuwe collega's, maar inwerken vraagt tijd en extra aandacht van de zittende staf. Er was, zo meldden de docenten, ook wel enige ontevredenheid over de gevoelde afwezigheid van sturing op de werkvloer.

Het management is zich van deze beleving bewust geworden en laat zich nu meer zien. Uit de gesprekken blijkt dat docenten de top-down benadering niet als zodanig ervaren. Hogeschool brede beleidsstukken worden opgesteld door stuur- en werkgroepen, waarin men zitting kan nemen. Docenten voelen zich zo wel betrokken en zien mogelijkheden om hun invloed uit te oefenen op het beleid. Voor de inhoudelijke invulling van de BE-opleiding ervaart men voldoende ruimte. Desgevraagd licht het management toe dat de ontevredenheid vooral naar voren komt op door de medewerkers relatief laag geprioriteerde punten (met name de afstand naar de Raad van Bestuur) en dat bijvoorbeeld het instellingsplan via werkgroepen in de hele hogeschool, waarin ook BE-docenten participeerden, is ontstaan en dat het kaderdocument afstuderen en beoordelen door docenten en vakspecialisten is gemaakt.

Studenten en afgestudeerden hebben in de gesprekken aangegeven tevreden te zijn over de vakinhoudelijke kwaliteit van docenten en over de koppeling die zij leggen met de praktijk. Wel merkten ze op dat sommige docenten uit de praktijk door hun praktijkervaring soms te vlug door de theorie heen gaan en minder goed kunnen uitleggen, didactisch minder bekwaam zijn. Studenten geven daarbij ook aan dat de opleiding de signalen die zij geven over het personeel serieus neemt en gepaste maatregelen neemt. Dit neemt niet weg dat studenten in cursusevaluaties rond de hogeschool brede streefnorm van zeven op een tienpuntsschaal scoren waar het gaat om hun tevredenheid over de docenten.

Kwaliteit van de opleiding specifieke voorzieningen

Tijdens de rondleiding heeft het panel geconstateerd dat de voorzieningen goed zijn. Vooral het gegeven dat de onderwijsruimtes en de werkkamers van docenten dicht bij elkaar zijn gesitueerd, is opgevallen. Dit faciliteert de, zowel door studenten als docenten gememoreerde, goede contacten en het over en weer gekend zijn. Infonet voorziet in studie-informatie, synopsis, roosters, opdrachten etc.

Gemaakte opdrachten en feedback daarop gaan via de mail. Vermeldenswaard is de sms-service voor tentamenuitslagen. Volgens de NSE zijn studenten zeer tevreden over de voorzieningen daar zij hiervoor 3,8 scoren en het landelijk gemiddelde op 3,3 ligt.

Hoe wordt de kwaliteit van de onderwijsleeromgeving gewaarborgd

Uit voorgaande is reeds gebleken dat de opleiding hecht aan cursusevaluaties en de uitkomsten van de NSE bij de monitoring van haar kwaliteit. Ook de synopsis dragen bij aan het realiseren en verbeteren van de beoogde kwaliteit in de opleiding. Proactief doordat systematisch beschreven staat wat er hoe gebeurt in een cursus, en reactief doordat de evaluatieresultaten worden opgenomen en de docent op grond daarvan de cursus verbetert. Hoewel door de recente introductie van de synopsis er nog niet veel evaluaties in zijn opgenomen, ziet het panel dit toch als het begin van een veelbelovende praktijk. Het panel heeft wel verbetervoorstellen aangetroffen in cursusmappen (waar ook de synopsis deel van uitmaken).

Er is geregeld teamoverleg in de opleiding, en op academieniveau overleggen de opleidingscoördinatoren driewekelijks. Het plan van aanpak van de academie, waarvan het panel enkele versies heeft ingezien, is daarbij leidend. Recente speerpunten hieruit zijn: verbetering van het studieloopbaancoachingsbeleid, de implementatie van synopsis, studierendementen, de curriculumvernieuwing en het afstudeerniveau.

De voorzitter van de opleidingscommissie komt uit de beroepenveldcommissie, omdat zo sprake is van een onafhankelijk voorzitter en een brug tussen werkveld en opleiding. De opleidingscommissie bestaat, naast de genoemde onafhankelijke voorzitter, uit zes studenten, drie docenten en de opleidingscoördinator. Het is niet aan te bevelen dat de opleidingscoördinator deel uitmaakt van de opleidingscommissie. Een rol gericht op het verstrekken van informatie en het beantwoorden van vragen is niet ongebruikelijk. Daarnaast is er het academieoverleg waarin studenten uit alle opleidingen van de academie het management adviseren; zij hebben een klankbordfunctie. Recentelijk besproken onderwerpen zijn de momenten van evalueren en onderzoeksvaardigheden in het curriculum.

Uit de gesprekken is het panel oog voor kwaliteit gebleken bij zowel docenten als studenten. Studenten en alumni rapporteerden in voorkomende gevallen merkbare verbeteringen, bijvoorbeeld bij management accounting waar de aansluiting op de voorkennis nu beter is en bij de vormgeving en inbedding van de onderzoeksleerlijn.

Samenhangende onderwijsleeromgeving

De 'breakdowns' en synopsis spelen een belangrijke rol bij het garanderen van samenhang in het programma. Ze geven inzicht in de inhoud van cursussen in relatie tot elkaar en tot de eindkwalificaties. Kennis en kunde komen daarin gebalanceerd aan bod in zowel de huidige opleiding als in het nieuwe programma. De koppeling tussen theorie en praktijk heeft het panel niet alleen in deze beschrijvende documenten aangetroffen, maar ook in de ter inzage gelegde cursusmaterialen gezien en in de gesprekken gerapporteerd gekregen.

Het toegeweide docententeam speelt daarbij een belangrijke rol en de positionering van de werkkamers van docenten dichtbij de onderwijsruimtes werkt faciliterend voor de samenhang in realisatie van de onderwijsleeromgeving.

De hiervoor beschreven monitoringspraktijken dragen bij aan de borging van een samenhangende leeromgeving waarin studenten hun beoogde eindkwalificaties kunnen realiseren.

Overwegingen en conclusie

Het panel heeft overwegend materiaal uit het huidige programma bekeken.

De breakdowns van de eindkwalificaties in deeltaken en leerdoelen voor zowel het huidige als het nieuwe programma geven samen met de synopsis een goed inzicht in de inhoud en samenhang van het programma. Dit alles is voor alle betrokkenen overzichtelijk beschikbaar in Infonet, waar ook overige belangrijke informatie staat zoals roosters, opdrachten, bereikbaarheid van docenten en een overzicht van de eigen studievoortgang. Het bekeken studentenwerk laat zien dat het programma inhoudelijk op orde is. Kennis en kunde komen gebalanceerd aan bod, zij het niet heel uitdagend. Bovendien valt het panel op dat studenten geleerde theorie, bedrijfsmodellen en vaardigheden beperkt inzetten in een concrete bedrijfssituatie of onderzoek.

Hoewel studenten en afgestudeerden aangegeven hebben dat zowel de Engelse taalvaardigheid van docenten als de internationalisering in het algemeen blijvende aandacht verdienen, is het panel van mening dat hier niet te zwaar aan getild hoeft te worden.

Dit vanwege het gegeven dat bedrijfseconomen over het algemeen geen sterke internationale affiniteit hebben, dat er elders in Nederland verschillende Engelstalige bedrijfseconomische opleidingen zijn en dat de opleiding mogelijkheden schept om naar het buitenland te gaan indien studenten dat willen. Daarmee doet de opleiding op dit terrein wat de meeste BE-opleidingen doen en schept ze mogelijkheden voor studenten die naar het buitenland willen.

Vanwege het ontbreken van een bachelor BBA-accountancy in Zeeland en de aanwezigheid van een groot aantal MKB-accountancykantoren in de beroepsomgeving, stimuleert de opleiding de keuze voor de opleidingseigen minor accountancy. In deze minor is het verplichte programmaonderdeel externe verslaglegging opgenomen. Het panel achtte dit aanvankelijk een vreemde gang van zaken daar een minorkeuze vrij behoort te zijn. Uit alle gesprekken en enkele sprekende voorbeelden is echter duidelijk geworden dat voor alle partijen de oplossing bevredigend is om de minor accountancy te kiezen of het verplichte onderdeel externe verslaglegging in de keuzeruimte te volgen.

Studenten tonen zich in enquêtes bovengemiddeld tevreden over de inhoud van de opleiding. De structuur en inhoud van het nieuwe curriculum acht het panel passend en vertrouwenswekkend. Vooral de uitbreiding van de onderzoeksleerlijn en de voorgenomen koppeling van onderzoeksaspecten aan meer onderdelen van het curriculum juicht het panel toe. Het panel constateert dat de opleiding weloverwogen en luisterend naar adviezen van verschillende groepen bij de opleiding betrokken, een vernieuwende weg inslaat die passend is voor een competentiegerichte opleiding Bedrijfseconomie.

Docenten en studenten waarderen de wederzijdse persoonlijke betrokkenheid, die ook door hun ruimtelijke positionering gestimuleerd wordt. Het kleine docententeam, aangevuld met praktijkdocenten, is toegewijd en gekwalificeerd om de opleiding te verzorgen. Zij staan garant voor een programma met inhoudelijk een opklimmende moeilijkheidsgraad en voor studenten toenemende zelfstandigheid. De opleiding kenmerkt zich door een sterk ontwikkelde praktijkcomponent en grote betrokkenheid vanuit het werkveld. Studenten toonden zich tijdens de gesprekken tevreden over de docenten, zowel inhoudelijk als didactisch.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel (ruim) **voldoende**.

Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Bevindingen

Systeem van toetsing

In de kritische reflectie staat beschreven hoe het in 2012 ingevoerde nieuwe toetsbeleid niet alleen voor meer samenhang in en verbetering van toetsing zorgt, maar ook de samenhang in het programma naar verwachting zal bevorderen. De uitgangspunten zijn:

- toetsing is een belangrijk feedback instrument;
- goede borging van inhoud en niveau van de toetsing;
- inzicht in aard en omvang van de toetsing via toetsmatrijzen en beoordelingsmodellen;
- duidelijkheid over te toetsen doelen, competenties, toetsvormen en studiepunten per cursus;
- een duidelijke rol voor de deelexamencommissie.

Het uitgewerkte toetsbeleid valt op door het hogeschool brede en systematische karakter, zowel inhoudelijk als organisatorisch en procedureel. Er is één examencommissie voor de hele hogeschool met een extern voorzitter. De leden van deze examencommissie zijn de voorzitters van de deelexamencommissies per academie. De deelexamencommissie bestaat uit vertegenwoordigers van de opleidingen van de academie. Daarnaast is er een examinatorenoverleg waarin alle examinatoren zitting hebben. Dit examinatorenoverleg adviseert de deelexamencommissie van de Academie voor Economie en Management. In de deelexamencommissie is een examiner van de opleiding als lid benoemd. Parallel hieraan is er een hogeschool brede toetscommissie en zijn er deeltoetscommissies voor de kwaliteitsborging van de toetsing. In het toetsbeleid is een duidelijk overzicht opgenomen van de procedures en de verantwoordelijkheden van verschillende betrokkenen in uitvoerende en toezichhoudende zin. Daarin valt het systematisch denken in termen van curriculum-, cursus- en toetsniveau op.

De deelttoetscommissie checkt sinds september 2012 steekproefsgewijs per periode ongeveer een kwart van de toetsen. Hiervoor gebruikt zij een formulier waarmee zij naast formele zaken als correct ingevulde en ondertekende formulieren, onder andere nagaat of in de constructiefase collegiale consultatie heeft plaatsgevonden, of de toets overeenkomt met de synopsis en dus ook de leerdoelen, of de vraagstelling eenduidig is en of er een nakijkmodel is. Bij teveel mankementen wordt afname van de toets tegengehouden. Bij een check na afname betreft de deelttoetscommissie ook de zak-/slaagpercentages en de cesuur. Uit het verslag van werkzaamheden van de deelttoetscommissie blijkt dat er nog wat aanloopproblemen zijn rond het compleet en tijdig aanleveren van toetsen.

Aangetroffen toetsvormen zijn: casussen, open vragen, meerkeuzevragen, presentaties, papers en rapportages in het portfolio. Het panel heeft geconstateerd dat de synopsis een belangrijke rol speelt bij het verschaffen van duidelijkheid over de inhoud en beoordeling van toetsen. Alle cursussen kennen een toets, meestal individueel en soms in de vorm van groepswork met daarbij een individuele component. Bij groepsopdrachten krijgen de groepen, en daarbinnen soms ook de groepsleden, iets verschillende opdrachten om meeliftgedrag te voorkomen.

De toetsen van cursussen die het panel ingezien heeft, maken een standaard indruk en toetsen kennis op een basaal maar voldoende niveau. Dit neemt niet weg dat het panel over het geheel genomen de toetsen passend acht. Zo bevat het tentamen financiële rekenkunde een kennistoets en een toepassingsopdracht in Excel, bestaat de toetsing voor financieel management naast een reproductieve kennistoets uit een project en is bij externe verslaglegging sprake van open vragen die zowel reproductiegericht als toepassingsgericht zijn.

Tijdens het gesprek hebben studenten aangegeven de toetsing en beoordelingen als fair te ervaren. Wel merkten ze op dat toetsen soms zwaarder zijn dan de tijdens lessen besproken oefenopgaven en dat de vakken management accounting en budgettering zware toetsen kennen. Dit spoort met informatie uit een overzicht van cursusevaluaties waaruit blijkt dat bij vijftien vakken minder dan vijftig procent van de studenten binnen de gestelde termijn een voldoende haalt, terwijl dit bij elf vakken meer dan vijftig procent is. Studenten rapporteerden ook dat feedback over het algemeen klassikaal tijdens de lessen aan de orde komt, maar dat er ook aparte inzagemomenten zijn.

Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

In het HZ kader voor praktijkgericht onderzoek door studenten staat de procedure hiervoor bij afstuderen beschreven. Daarin staat onder andere aangegeven dat:

- het afstuderen twee fases kent met een go/no go of cijfer als beoordeling: eerst het schrijven van het onderzoeksvoorstel en dan veldwerk, rapportage en presentatie;
- studenten zelf een opdrachtgever verwerven;
- de opleiding het aantal EC voor het afstudeeronderzoek als onderdeel van het afstuderen vaststelt;
- elke student begeleid wordt door een docent die tevens eerste beoordelaar is;
- er daarnaast een tweede beoordelaar is die geen enkel begeleidingscontact heeft met de student;

- voor de zelfstandigheid van de prestatie tevoren een aantal contactmomenten met de begeleider wordt vastgesteld en;
- de opleiding 20 uur per student krijgt voor begeleiding en beoordeling van het afstudeeronderzoek.

Tevens geeft dit HZ-kader een beoordelingsprotocol voor de beoordeling waarin acht categorieën met samen 30 beoordelingscriteria zijn opgenomen. De synopsis en APA-normen zijn als bijlage toegevoegd.

De handleiding voor afstuderen van de opleiding uit oktober 2012 onderscheidt vier fasen: voorbereiding, oriëntatie, uitvoering en afronding. In de tweede en vierde fase is sprake van expliciete beoordeling, eerst voor het plan van aanpak en dan voor het gehele rapport. Naast de eerste en tweede examinerator is er een expliciete adviserende rol voor de bedrijfsbegeleider en een extern deskundige. Deze laatste geeft alleen advies over het hbo-niveau van het eindproduct en de presentatie en verdediging.

Het beoordelingsformulier voor het afstudeerrapport volgt het beoordelingsprotocol van het HZ-kader. Hiermee zijn achttien EC gemoeid. Daarnaast zijn twaalf EC bestemd voor het portfolio waarin zijn opgenomen: bewijslast voor verworven competenties, reflectie op het eigen functioneren, zelfbeoordelingen en stageopdrachten plus beoordelingen.

De exacte aanwijzingen zijn opgenomen in de studentenhandleiding stages van juni 2013. Voor de beoordeling van het portfolio werkt de opleiding met een eigen formulier met vijf categorieën die aansluiten bij de Dublin descriptoren. De beoordeling van het portfolio gebeurt door de eerste examinerator en de bedrijfsbegeleider.

Zowel voor het afstudeerrapport als het portfolio is het vereiste bodemcijfer vijfenhalf.

De hiervoor beschreven procedure is gevolgd voor de studenten die in 2013 zijn afgestudeerd. Voor studenten die eerder afstudeerden is gewerkt met een proces-verbaal waarin vijf beoordelingscategorieën onderscheiden zijn met elk een eigen relatief gewicht. De beoordeling gebeurde door de eerste examinerator/stagedocent, de tweede examinerator/bedrijfsbegeleider en eventueel een derde examinerator. Ter ondersteuning was er een lijst met aandachtspunten voor de beoordelaars op grond waarvan zij hun motivatie voor hun oordeel per categorie schreven.

Het panel heeft acht afstudeerwerken uit 2011/2012 en zeven afstudeerwerken uit 2012/2013 bekeken. Inhoudelijk is daarbij opgevallen dat de vraagstellingen veelal gesloten zijn en dat de verantwoording van de opzet van het onderzoek vaak beperkt is. Daarnaast signaleert het panel eendimensionale aanliegroutes van de probleemstelling die tot uiting komen in een beperkt zichtbare transfer van opleidingskennis of nieuwe kennis opgedaan door zelfstandig literatuuronderzoek. Cijfers zijn soms aan de hoge kant en motivaties stroken niet altijd met het gegeven cijfer. Dit geldt vooral voor de afstudeerwerken uit 2011/2012.

Om meer zicht te krijgen op de beoordelingen heeft het panel over vier afstudeerwerken in het bijzonder een nader gesprek gevoerd met de beoordelaars. Het panel is gebleken dat deze afstudeerwerken in de nieuwe systematiek anders begeleid en beoordeeld zouden zijn.

Samen met het gegeven dat de deeltaetscommissie bij het beoordelen van eerder beoordeeld werk dezelfde knelpunten constateerde als het panel, concludeert het panel dat het team zelf weet waar het hapert en werkt aan een verbeteringslag.

Een tweede, lastig, punt betreft de portfolio's. Het portfolio ziet de opleiding als een extra waarborg voor het aantonen van bereikte eindkwalificaties, met name die eindkwalificaties die niet via het afstudeeronderzoek blijken. Daarvoor voeren de studenten twee praktijkopdrachten uit waarmee zij aantonen voor twee startcompetenties te kunnen opereren op niveau drie. Het panel ziet deze werkwijze als een verdubbeling, omdat de betreffende eindkwalificaties reeds elders in de opleiding op het gewenste eindniveau worden aangetoond en getoetst. De beoordeling van de portfolio's is zeer praktijkgericht, zowel qua criteria als qua beoordelaars. Bovendien lijken de (soms summier) ingevulde beoordelingsformulieren die het panel in kon zien, meer over het functioneren van de student te gaan dan over de inhoud van het portfolio, de twee startcompetenties inclusief.

Om de kwaliteit van de beoordeling van het afstudeerwerk te verhogen, heeft de opleiding recentelijk twee initiatieven ontplooid die zij wil continueren. De eerste is een interne 'kalibratiedag' waaraan alle examinatoren deelnemen. Een aantal afstudeerwerken wordt door meer examinatoren beoordeeld waarna zowel de oordelen als de systematiek van het beoordelen onderling besproken wordt. Het tweede initiatief betreft uitwisseling van afstudeerwerken met de opleiding Bedrijfseconomie van Zuyd Hogeschool en vergelijking van de beoordelingssystematieken.

Navraag bij het werkveld heeft uitgewezen dat men tevreden is over het niveau en het functioneren van afgestudeerden. Dit is nader geïllustreerd door het feit dat de vier afgestudeerden die het panel gesproken heeft nu een baan hebben, en dat drie van hen aan het werk zijn bij de opdrachtgever voor hun afstuderen. Bovendien geven afgestudeerden niet alleen tijdens het gesprek, maar ook via de HBO-monitor aan dat zij tevreden zijn over de aansluiting van de opleiding op de arbeidsmarkt.

Overwegingen en conclusie

Het systeem van toetsing gedurende de opleiding kent een passende variatie in toetsvormen en is mede dankzij de systematische aanpak via de synopsis goed afgestemd op de te toetsen doelen. Het panel acht de toetsen inhoudelijk soms basaal maar voldoende en heeft geconstateerd dat de synopsis duidelijkheid geven over zowel de cursus als de toets en de beoordelingscriteria. Studenten hebben aangegeven de toetsing soms als zwaar maar over het geheel genomen zeker als fair te ervaren. Het panel heeft ook geconstateerd dat de borging van de kwaliteit van de toetsing steeds meer systematische aandacht krijgt, met name via de onlangs ingestelde deeltaetscommissie en de checklist die zij hanteert.

De afstudeerwerken en portfolio's hebben het panel inzicht gegeven in het afstudeerniveau. Aanvankelijk riep vooral de beoordeling twijfels op bij het panel, maar nader onderzoek heeft uitgewezen dat die twijfel overwegend veroorzaakt werd door afstudeerwerk dat volgens de oude systematiek begeleid en beoordeeld is. Het panel heeft aanzienlijke verbeteringen geconstateerd in lijn met door de hogeschool uitgezette kaders.

Bovendien zet de opleiding stevig in op de borging van de kwaliteit van de beoordelingen, zowel intern via de deoltoetscommissie en 'kalibratiedagen' als extern door uitwisseling en samenwerking met Zuyd Hogeschool.

Wel geeft het panel in overweging de veronderstelde toegevoegde waarde van het portfolio en daarmee samenhangend ook het relatieve gewicht dat dit heeft in het totale afstudeertraject nog eens kritisch te bekijken, ook nu vanaf studiejaar 2013-2014 zes in plaats van twaalf EC aan het portfolio wordt toegekend.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

3 Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel
1 Beoogde eindkwalificaties	V
2 Onderwijsleeromgeving	V
3 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	V

Overwegingen en conclusie

De eindkwalificaties van het huidige programma sluiten aan bij de in 2005 geformuleerde HEO-domeinen en de concretisering daarvan in het landelijke beroeps- en opleidingsprofiel van 2010. In het nieuwe curriculum hanteert de opleiding acht eindkwalificaties die aansluiten bij de BBA standaard en bij het geactualiseerde beroeps- en opleidingsprofiel van 2013. Het panel adviseert voor het nieuwe programma uitsluitend aansluiting te zoeken bij het in lijn met de BBA standaard geactualiseerde beroeps- en opleidingsprofiel van LOOBE uit 2013.

De breakdowns van de eindkwalificaties in deeltaken en leerdoelen voor zowel het huidige als het nieuwe programma geven samen met de synopsis per cursus een goed inzicht in de inhoud en samenhang van het programma. De structuur en inhoud van het nieuwe curriculum acht het panel passend en vertrouwenwekkend. Vooral de uitbreiding van de onderzoekslijn en de voorgenomen koppeling van onderzoeksaspecten aan meer onderdelen van het curriculum, juicht het panel toe.

Docenten en studenten waarderen de wederzijdse persoonlijke betrokkenheid die ook door hun ruimtelijke positionering gestimuleerd wordt. Het kleine, docententeam, aangevuld met praktijkdocenten, is toegewijd en gekwalificeerd om de opleiding te verzorgen. Studenten toonden zich tijdens de gesprekken tevreden over de docenten, zowel inhoudelijk als didactisch.

Het systeem van toetsing gedurende de opleiding acht het panel passend. Studenten hebben aangegeven de toetsing soms als zwaar, maar over het geheel genomen zeker als fair te ervaren. Het panel heeft geconstateerd dat de borging van de kwaliteit van de toetsing steeds meer systematische aandacht krijgt, met name via de onlangs ingestelde deeltaetscommissie en de checklist die zij hanteert.

De afstudeerwerken en portfolio's hebben het panel inzicht gegeven in het afstudeerniveau. Het panel heeft aanzienlijke verbeteringen geconstateerd in de beoordeling van afstudeerwerk. Bovendien zet de opleiding stevig in op de borging van de kwaliteit van de beoordelingen, zowel intern via de deeltaetscommissie en 'kalibratiedagen' als extern door uitwisseling en samenwerking met Zuyd Hogeschool.

Wel geeft het panel in overweging de veronderstelde toegevoegde waarde van het in het totale afstudeertraject nog eens kritisch te bekijken.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande bacheloropleiding Bedrijfseconomie van HZ University of Applied Sciences als **voldoende**.

4 Aanbevelingen

1. Baseer de eindkwalificaties van het nieuwe curriculum uitsluitend op het beroeps- en opleidingsprofiel van LOOBE uit 2013 (S1).
2. Bewaak de balans tussen theorie en praktijk en bewaak dat de invloed vanuit praktijkcasuïstiek niet te groot wordt (S2).
3. Laat de opleidingscoördinator geen lid zijn van de opleidingscommissie, maar in voorkomende gevallen wel desgevraagd advies en informatie verstrekken (S2).
4. Bevorder de transfer van in de opleiding verworven theoretische kennis naar de toepassing ervan in het afstudeerwerk (S3).
5. Bevorder het vanuit meerdimensionale invalshoeken onderzoeken en oplossen van opdrachten tijdens de opleiding en bij het afstuderen (S2 en S3).
6. Heroverweeg de toegevoegde waarde van het portfolio als onderdeel van het afstuderen (S3).

5 Bijlagen

Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding

Voor het uitfaserende programma zijn de eindkwalificaties:

- 1 De bedrijfseconoom beheerst geldstromen en de financiële aspecten van goederen en dienstenstromen op korte en lange termijn.
- 2 De bedrijfseconoom beheerst de informatievoorziening met betrekking tot geldstromen en de financiële aspecten van goederen- en dienstenstromen en gaat daarbij in op de organisatorische consequenties van deze informatie.
- 3 De bedrijfseconoom draagt zorg voor de kwaliteit van de informatie en de informatievoorziening op basis van de daarvoor geldende normen.
- 4 De bedrijfseconoom voorziet in en verwerkt informatie ten behoeve van een duurzame besturing van bedrijfsprocessen.
- 5 De bedrijfseconoom beoordeelt kritisch of informatie over geld-, goederen- en dienstenstromen voldoet aan vooraf opgestelde normen.
- 6 De bedrijfseconoom voorziet in een behoefte aan externe informatie over geld-, goederen- en dienstenstromen van interne en externe klanten, rekening houdend met de daarvoor gestelde wettelijke en maatschappelijke normen en kaders.
- 7 De Bachelor of Business Administration is op operationeel niveau in staat met en vanuit verschillende disciplines een bedrijf te starten, te voeren en te verantwoorden binnen een duurzaam perspectief.
- 8 De Bachelor of Business Administration formuleert op tactisch niveau overtuigend implementeerbare oplossingen voor een organisatieprobleem die passen binnen het kwaliteitszorgsysteem van de organisatie.
- 9 De Bachelor of Business Administration levert op strategisch niveau een bijdrage aan de ontwikkeling en bijstelling van het beleid van een internationaal opererende onderneming in samenwerking met anderen van verschillende culturen.

De nieuwe eindkwalificaties zijn:

1. De BBA ontwikkelt in samenwerking met anderen de visie en het beleid van een organisatie. Hij overbrugt hiervoor taal- en cultuurverschillen en respecteert de principes van maatschappelijk verantwoord ondernemen en houdt bij oordeelt- en besluitvorming rekening met ondernemingsrecht en de ethische aspecten daarvan.
2. De BBA ontroert en formuleert planmatig en methodisch oplossingen voor een probleem in een organisatie.
3. De BBA stelt een onderzoeksvraag op, bedenkt een methode om daarop een antwoord te krijgen, verzamelt en analyseert gegevens, formuleert een antwoord op. Onderzoeksvraag en doet verslag aan derden van het geheel aan activiteiten en bevindingen.
4. De BBA ontwikkelt een ondernemender houding, hij reflecteert op eigen ervaringen en ontwikkelingen en communiceert hierover met de bij zijn (studie)loopbaan betrokken partijen.
5. De bedrijfseconoom stelt een planning & controlecyclus op, onderhoudt en verbetert deze.
6. De bedrijfseconoom richt de organisatieprocessen zodanig in dat de organisatie haar doelen behaalt.
7. De bedrijfseconoom operationaliseert financiële organisatierisico's in beleidsadviezen.
8. De bedrijfseconoom levert financieel-economische informatie op conform de (inter)nationaal vigerende wetgeving.

Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma Curriculum opleiding Bedrijfseconomie (cohort 2012-2016)

Afronding bachelor in major fase				
8e semester	▶▶▶▶ CU05874 Major course afstuderen 30 EC ◀◀◀◀			
7e semester	AvE 7,5 EC International business & trade CU05313	Majorcourse 7,5 EC Financieel management CU04868	Majorcourse 7,5 EC CU05090 IT-Assurance CU05090	Keuze 3 x 2,5 EC of 1 x 7,5 EC (Keuze uit vast te stellen pallet).
6e semester	Stage course 15 EC Oriëntatie stage AvE en uitvoering eerste gedeelte CU07132		Stage course 15 EC Uitvoering stage AvE tweede gedeelte inclusief eindrapportage CU07133	
5e semester	Minorcourse	Minorcourse	Minorcourse	Minorcourse
4e semester	3x2,5 EC + 1x1,25 EC Student Company 2 CU03982 Praktische toepass. HRM technieken CU04002 SC	Majorcourse 7,5 EC Management accounting CU03849	Majorcourse 7,5 EC Administratieve organisatie CU03852	Engels CU10643 1,25 EC Keuze 2 x 2,5 EC of 1 x 5 EC
3e semester	Inleiding internationale logistiek CU04028 SC Administratie in Twinfield CU10778 SC (1,25EC) ----Jong ondernemen---- Student Company 1 CU03981 Administratie in Twinfield CU10777 SC (1,25 EC) Ondernemer en Rechten CU04001 SC 2x2,5 EC + 1x1,25 EC	Majorcourse 7,5 EC Budgettering in de boekhouding CU03845	Majorcourse 7,5 EC Belastingrecht voor particulieren CU03850	Basis statistiek CU03078 2,5 EC Basis IT –governance CU04668 2,5EC MVO basis (veilig/duurz/ethiek) CU07501 2,5 EC Engels CU10642 1,25 EC
Afronding Propedeuse				
2e semester	AvE 7,5 EC "De groeiende en innoverende onderneming" CU03218	Majorcourse 7,5 EC Bedrijfseconomie en onderneming CU03219	Majorcourse 7,5 EC Financiële administratie CU03220	Basis Wiskunde CU03079 2,5 EC SPA CU03133 2,5 EC Engels CU10641 1,25 EC Recht basis 2 CU10780 1,25 EC.
1e semester	AvE 7,5 EC "Opstap naar je eigen bedrijf" CU03077	AvE 7,5 EC "Algemeen economische oriëntatie" CU03076	AvE "Professionele Oriëntatie" CU10407 PO SLC 2,5 EC CU10408 PO Man Game 2,5 EC CU10409 PO Major BE 2,5EC	IPR CU03132 2,5 EC Engels CU10640 1,25 EC Excel CU05319 2,5 EC Recht basis 1 CU10779 1,25 EC

Legenda:

AvE breed	Major BE	Keuze	Professional core	Minor course	Stage
-----------	----------	-------	-------------------	--------------	-------

Vernieuwd curriculum opleiding Bedrijfseconomie (start 2013)

S8	Afstudeerscriptie					
S7	SLC (1,25 EC) Vorbereiden thesis (operatio). (3,75 EC)	Strategisch Management in int. perspectief	Economie, Monetair & Internationaal	Financieel management	Financiële planning	BIV/A03
S6	Stage					
S5	Minor					
S4	SLC (1,25 EC) Conceptueelmodel (3,75 EC)	Student company 2 & Arbeidsrecht	Bedrijfseconomie in de praktijk	Management accounting	Budgettering in de boekhouding	BIV/A02
S3	SLC (1,25 EC) Kwalitatief Onderzoek (3,75 EC)	Student Company 1 & MVO	Twinfield Engels 2	Belastingrecht 1	Fin. Adm. + Budgettering in de boekhouding	BIV/A01
S2	SLC (1,25 EC) Kwantitatief Onderzoek (3,75 EC)	Engels 1b Projectmatig werken	Excel 2 Organisatie en Management	Privaat recht	BE en onderneming	Financiële administratie
S1	SLC: Oriëntatie op beroep. (2,5 EC) Bronnen onderzoek Probl. anal. (2,5 EC)	Engels 1a Nederlands	Excel 1 Meso/macro Economie	Marketingplanning proces	Financieel Plan	Basiskunde Introductie in Administratie

Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris

Nadere informatie over de achtergronden van de leden van het beoordelingspanel en secretaris:

De heer drs. P.A.M. de Keijzer, voorzitter

De heer De Keijzer is ingezet vanwege zijn onderwijsdeskundigheid op het gebied van bedrijfseconomie en accountancy. De heer De Keijzer is docent Economie aan Fontys Hogescholen en één dag in de week werkzaam als opleidingsmanager van de Master AA (een samenwerkingsverband tussen Hogeschool Utrecht, Avans+ en Hogeschool Rotterdam). De heer De Keijzer is als voorzitter van het Landelijk Overleg Opleiding Bedrijfseconomie (LOOBE) direct betrokken geweest bij de totstandkoming van het Landelijk Opleidingsplan (LOB 2010) en bij de ontwikkeling van het nieuwe landelijke opleidingsprofiel (BBA-standaard). De heer De Keijzer geeft gastcolleges- en lezingen bij onder andere Eiffel, Rabobank, Nyenrode en Credit Expo. Voor de CEA heeft de heer De Keijzer in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam de eindtermen van het vakgebied financiële markten en financiering regelmatig herzien/beoordeeld. De heer De Keijzer heeft meerdere publicaties op zijn naam staan en is medeauteur van hbo- en mbo-lesboeken. Voor deze visitatie heeft de heer De Keijzer onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1980 – 1984   Doctoraal Economie (Algemene Economie) - KUB
1975 – 1978   HEAO-bedrijfseconomie
1972 – 1975   Middelbare Detailhandelsschool (MDS)
1968 – 1972   MAVO-4

Werkervaring:

2010 – heden   Docent Economie - Fontys Hogeschool
2008 – 2010   Teamleider Bedrijfseconomie - Fontys Hogeschool
2004 – 2008   Adjunct-directeur - Avans Hogeschool
2000 – 2004   Docent Economie - Avans Hogeschool
1999 – 2000   Senior Consultant, trainer Treasury Management en Beleggingsleer - Bank- en Verzekeringswezen – Financiële Academie
1998 – 1999   Senior Economist Financial Market - Fortis bank
1984 – 1998   Docent Economie - Avans te Breda
1981 – 1984   Student-assistent later universitair docent Universiteit van Utrecht (Micro-economie)
1979 – 1980   Assistent Accountant bij Philips te Eindhoven
1978 – 1979   Militaire Dienstplicht

Overig:

2010 – heden   Opleidingsmanager Master AA (Accountancy), samenwerkingsverband tussen Hogeschool Utrecht, Avans+ en Hogeschool Rotterdam
-                 Redacteur 'Controlling' (Kluwer)
-                 Voorzitter Landelijk Overleg Opleiding Bedrijfseconomie (LOOBE)
-                 Lid netwerkorganisaties, georganiseerd door Augustus Connect

Publicaties:

- Diverse artikelen in de periode 2001- 2004 in het kader van de Economisch Barometer van Breda (gepubliceerd via de website van de gemeente van Breda, onder [www. Economische Barometer van Breda](http://www.EconomischeBarometervanBreda.nl))
- Accountancy Nieuws: diverse artikelen over de ontwikkeling van de Master AA
- Tijdschrift Controlling, nummer 5 mei 2011; Column 25 jaar opleiding Bedrijfseconomie
- Tijdschrift Controllers Journal: nr 6 juni 2012: "De Vestia Affaire nader Beschouwd"

- Coördinator en (mede-)auteur van de volgende series:

Euroforum:

2009	Financiële markten van A tot Z
2005 - heden	Cash- en treasury management
2004 - 2008	Actualiteiten Finance en Control

HBO:

1993	Internationaal Economisch Verkeer, Wolters-Noordhoff
2000 - heden	Bedrijfseconomische Thema's, Noordhoff (diverse drukken vanaf 2000)
2008	Bedrijfseconomie voor de Dienstensector, Noordhoff
2009	Serie Economische actualiteiten: "De kredietcrisis voorbij", onder redactie van Prof. Dr. F. de Kam, Noordhoff
2012	Investerings- en projectanalyse, Noordhoff

MBO:

1987 - heden	Diverse series over Bedrijfseconomie voor het MBO
--------------	---

De heer C.M. van Buuren RO

De heer Van Buuren is ingezet als panellid vanwege zijn domeindeskundigheid en zijn onderwijsdeskundigheid in de Bedrijfseconomische vakken en Financieel Management. De heer Van Buuren heeft ruim 20 jaar ervaring als docent in de bedrijfseconomie, logistiek en financieel management en accountancy in het HBO. Hij heeft uit opleiding en werkervaring kennis van de accreditatiesystematiek. Daarnaast is hij aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA

Opleiding:

2011	Executive Internal Auditing Programma (postdoctorale master UvA)
2004	Auditing met het INK-managementmodel (training)
2002	Middenkader Leergang (IBO Zeist)
2000	Auditorentraining EFQM
1989	Logistiek Management (NEVEM)
1993 – 1994	2de fase Bedrijfseconomie (1ste graads)(KUB)
1983 – 1987	Lerarenopleiding Bedrijfseconomie (2de graads)(Holland)
1977 – 1982	Lerarenopleiding Nederlands en Wiskunde (2de graads)(SOL)

Werkervaring:

- 2010 – heden Hogeschool Inholland - fulltime internal auditor
1989 – 2010 Hogeschool Inholland:
- Docent Logistiek Management, Bedrijfseconomische vakken, Financieel Management
- Opleidingsmanager Bedrijfskunde en Agribusiness, Accountancy en Agribusiness en Voedingsmiddelentechnologie
- Opleidingsmanager Educatie
- Interim manager voor kortere tijd voor diverse opdrachten
- Projectleiderschappen voor uiteenlopende projecten en aantallen
- Manager bij Onderwijs Kwaliteit Research & Development
1987 – 1989 Docent Bedrijfseconomische vakken in het MBO
1982 – 1987 Docent Nederlands, Wiskunde en Informatica in het LBO

De heer drs. A.A.V.M. Otten AA

De heer Otten is ingezet als panellid vanwege zijn onderwijsdeskundigheid en zijn domeindeskundigheid. De heer Otten heeft ervaring als voorzitter van verschillende gremia, onder meer van het examenbureau AA, van een schoolbestuur en van diverse commissies. Hij is op grond van zijn doctoraal Bedrijfseconomie bevoegd docent en heeft 8 jaar ervaring in het doceren van boekhouden en economie aan een avondopleiding en een detailhandelschool voor meubileringsbedrijven. De heer Otten heeft werkvelddeskundigheid als accountant en was tevens lid van de beroepenveldcommissie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Voor deze visitatie is de heer Otten individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

- 1981 – 1982 Studie AA
1971 – 1975 Postdoctoraal Accountancy (niet afgesloten)
1965 – 1970 Bedrijfseconomie Katholieke Hogeschool (nu UVT)
1958 – 1965 HBS A

Werkervaring:

- 2008 – heden Lid Raad van Toezicht Beroepsuitoefening AA
1974 – 2007 Zelfstandig accountant, eigenaar en medevenoot Accountantskantoor
1974 – 1982 Docent avondopleiding meubeldetailhandel
1971 – 1973 Assistent accountant KKC (nu KPMG)

Overige informatie:

- 2007 – heden lid commissie bezwaarschriften CEA
2007 – heden examiner en externe beoordelaar Praktijkopleiding NOvAA
2003 – heden bestuurslid St. ABAVO
2002 – 2003 voorzitter Rotaryclub
1997 – 2006 lid commissie Praktijkopleiding Examenbureau AA
1997 – 2006 voorzitter Examenbureau AA
1994 – heden penningmeester STAAA
1994 – heden bestuurslid en secretaris SROOA
1990 - 2006 diverse commissies voor NOvAA
1990 – 1996 secretaris en plaatsvervangend voorzitter NOvAA

1989 – 2004	lid Commissie van Toezicht Huis van Bewaring
1987 – heden	bestuurslid MKB Solidariteitsfonds Santos
1984 – 1997	voorzitter Raad van Toezicht Rabobank Huissen
1980 – 1991	voorzitter schoolbestuur basisschool
1976 – 1990	bestuurslid en penningmeester Middenstandsvereniging Arnhem

De heer P. Kruisselbrink

De heer Kruisselbrink is ingezet als studentlid. Hij volgt de hbo-bacheloropleiding Bedrijfseconomie aan Saxion Hogescholen, waar hij betrokken is bij het lesgeven binnen PGO (Probleemgestuurd Onderwijs). De heer Kruisselbrink is representatief voor de primaire doelgroep van de opleiding en beschikt over studentgebonden deskundigheden met betrekking tot de studielast, de onderwijsaanpak, de voorzieningen en de kwaliteitszorg bij opleidingen in het domein. Voor deze visitatie is de heer Kruisselbrink aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2009 – 2013	ba Bedrijfseconomie – Saxion Hogeschool
2004-2009	Havo - Het Assink Lyceum te Eibergen/Haaksbergen

Werkervaring:

2009-2012	Orderloper - Holland Pharma
2008	vakantied medewerker - Van Braak Accountants te Marum

Mevrouw drs. J. Braaksma, NQA-auditor

Mevrouw Braaksma heeft sinds 2000 in uiteenlopende rollen meegewerkt aan (inter)nationale visitaties in zowel hbo als wo. Voordien was zij werkzaam als onderzoeker op het terrein van de vergelijkende onderwijskunde en als hoofd en inhoudelijk deskundige van een universitaire faculteitsbibliotheek. Als onderwijskundig adviseur heeft ze ruime ervaring in het begeleiden van grensverleggende projecten op het gebied van kwaliteitszorg en onderwijsinnovatie. Zij heeft bestuurlijke ervaring in adviesraden van opleidingen en beroepsverenigingen en als extern lid van examencommissies. Mevrouw Braaksma is door de NVAO gecertificeerd als secretaris voor opleidingsbeoordelingen en instellingstoetsen.

Opleiding:

2011	Cambridge Certificate of Proficiency in English
1989	post doctorale cursus informatiekunde (GO-C), specialisatie management
1984	Rijksuniversiteit Groningen studie pedagogiek/onderwijskunde
1976	Rijks Pedagogische Academie Utrecht

Werkervaring:

2012 – heden	Advieswerk via OAKnet Onderwijs Advies Kwaliteit (www.oaknet.nl) Adviseur bij de afdeling Onderwijsondersteuning van de Radboud Universiteit
2003 – 2012	Senior adviseur op het gebied van kwaliteitszorg en onderwijsontwikkeling bij het IOWO
2001 – 2003	Onderwijskundig adviseur kwaliteitszorg bij het DINKEL Instituut, Universiteit Twente
2000 – 2001	Beleidsadviseur/panelsecretaris bij de HBO-raad voor het project proefaccreditering
1988 – 2000	Hoofd van de faculteitsbibliotheek Toegepaste Onderwijskunde en Informatica bij de Universiteitsbibliotheek Twente, tevens vakreferent voor Toegepaste Onderwijskunde

- 1987 – 2003   Onderzoek op het terrein van de vergelijkende onderwijskunde en participatie in internationale intervisitatieprogramma's van het Europees Forum voor Onderwijsmanagement
- 1984 – 1988   Onderwijsonderzoek bij het RION (Rijksuniversiteit Groningen) en de vakgroep onderwijskunde van de Universiteit van Amsterdam
- 1977 – 1982   Proefleidster bij het Groninger Instituut voor School- en Beroepskeuze

Bijlage 4: Bezoekprogramma

dinsdag 1 oktober 2013 (middag)

Tijdstip	Onderwerp	Deelnemers
12.30 – 13.30 uur	Ontvangst panel, kennismaking, lunch	Opleidingsmanagement (bij ontvangst)
13.30 – 14.00 uur	Rondleiding	Opleidingsmanagement ir. Bartjan Wattel, hoofd dienst Onderwijs en Kwaliteit
14.00 – 16.00 uur	Materiaalbestudering en intern overleg panel	
16.30 – 17.00 uur	Open spreekuur	
17.00 – 18.30 uur	Materiaalbestudering en intern overleg panel	

woensdag 2 oktober 2013 t/m 11:30

Tijdstip en locatie	Onderwerp	Deelnemers
08.30 – 09.15 uur	Inhoud I afstuderen	Bedrijfsbegeleiders: 1. Dick Koomen (R&B wonen Heinkenszand, Fin. controller, bedrijfsbeg. Marloes Rijk 11/12) 2. Alexander Praet (ABAB Acc. Terneuzen, assistent accountant bedrijfsbeg. Pim Dieleman 12/13) 3. Evert van der Linden (Timesavers International BV Goes, Fin. directeur, bedrijfsbeg., lid BVC) 4. Jacques Schuit (lid BVC) Docenten: 5. Drs. Martijn Ruissen (docent/exam. Marc Riemens 11/12) 6. Drs. Anja Minderhoud (docent/exam. Marloes Rijk 11/12) 7. Mr. Edwin Rampaart (docent/exam. Pim Dieleman 12/13)
09.15 – 09.30 uur	Pauze en intern overleg panel	
09.30 – 10.15 uur	Inhoud II afstudeerfase	Alumni 1. Marc Riemens (afgestudeerd 01-06-2012 bij Provincie Zeeland) 2. Marloes Rijk (afgestudeerd 08-06-2012 bij R&B wonen) 3. Pim Dieleman (afgestudeerd 10-06-2013 bij ABAB accountants) 4. Nino Sinnathamby (afgestudeerd 26-06-2013, Vroon BV)

10.15 – 10.30 uur	Pauze en intern overleg panel	
10.30 – 11.15 uur	Inhoud III propedeuse en hoofdfase	Studenten propedeuse en hoofdfase 1. Jonathan Pendery (VWO, 2e jr) 2. Andrea Raats (HAVO, 2e jr) 3. Annemieke van Belzen (VWO, 3e jr + OC lid) 4. Sven Landsbergen (HAVO, 3e jr) 5. Jordi Hofs (HAVO, 3e jr) 6. Rick van Beers (HAVO, 4e jr) 7. Daisy van de Velde (MBO, 4e jr + OC lid) 8. Geert Wijkhuijs (HAVO, 4e jr) 9. Corina Cosijn (HAVO, 4e jr)
11.15 – 11.30 uur	Pauze en intern overleg panel	

Tijdstip en locatie	Onderwerp	Deelnemers
11.30 – 12.15 uur	Gesprek met docenten	Docenten 1. drs. Kees Bergshoef (docent jr. 1 t/m 4 / afstud. / SLC) 2. drs. Maurice Hoogenboom (docent jr. 2, 3 / afstud.) 3. drs. Hans Huijgens (docent jr. 1, 2 / afstud. / SLC) 4. Anja Kusters Med (docent jr. 1, 2, 4 / afstud. / SLC / ICT coördinator) 5. Daan van der Steen (stage + afstudeercoörd.) 6. drs. Noortje van Glabbeek (onderwijsadviseur o.a. opl. BE)
12.15 – 13.15 uur	Lunch inclusief intern overleg panel (<i>in lokaal A 239</i>)	Panel
13.15 – 14.00 uur	Eerste gesprek met opleidingsmanagement	Opleidingsmanagement 1. Kees van Loon (Academiedirecteur) 2. Luc Meerschaert AA Opleidingscoördinator BE)
14.00 – 14.15 uur	Pauze en intern overleg panel	
14.15 – 15.00 uur	Borging	1. mr. Edwin Rampaart (vz. Deelex.cie) 2. ir. Ronald Boerkoel (Kwaliteitszorgcoörd. + secr. BE deelex.cie) 3. drs. Carien du Pon (lid examencie., lid toetscie.) 4. Leonard Dominicus (vz. OC+lid BVC) 5. Britt Rijk (HAVO, studentlid OC) 6. Lennard Hameeteman (HAVO, studentlid Academie overleg)
15.00 – 15.15 uur	Pauze en intern overleg panel	Panel
15.15 – 15.45 uur	extra gesprek	Drs. Martijn Ruissen (docent/examinator) Mr. Edwin Rampaart (vz. deelexamencommissie) Drs. Hans Huygens (docent/examinator)
15.45 – 17.45 uur	Intern overleg panel	Panel

17.45 – 18.00 uur	(tweede gesprek)	Opleidingsmanagement 1. Kees van Loon (Academiedirecteur) 2. Luc Meerschaert AA Opleidingscoördinator BE)
18.00 – 18.20	Terugkoppeling en afronding	Opleidingsmanagement Opleidingsteam BE

Bijlage 5: Bestudeerde documenten

Nr.	Bronnen
1.	LOOBE profiel 2010
2.	LOOBE profiel 2012
3.	Omnummertabel 2005-2010
4.	OER BE 2012-2013
5.	Standaard Bachelor of Business Administration
6.	“Comparative Research Bedrijfseconomie and Equivalent Programmes in 9 Different Countries”
7.	Competentiebreekdown/Dekkingsmatrix curriculum 2012-2016
8.	Handleiding Afstuderen 2012-2013
9.	Synopsis CU03219 Bedrijfseconomie en onderneming (in KR als bijlage4)
10.	Overzicht alumni
11.	Overzicht BE-studenten in het buitenland
12.	Convenant Markus Verbeek Preahep
13.	Curriculum BE 2013-2017 (in KR als bijlage3)
14.	BBA-Breakdown 2013, en visiedocument BE
15.	Curriculum BE 2012-2016 (in KR als bijlage2)
16.	HZ Instellingsplan 2009 -2012
17.	Scholingscatalogus HZ
18.	Programma Projectweek 2012
19.	Draaiboek 2ejaarsprojectweek 2012
20.	Overzicht stageverlenende bedrijven
21.	Handleiding meewerkstage 2012-2013
22.	Casus Be in de Praktijk
23.	Scholingsplan AvE/BE
24.	Curriculum Vitae personeel
25.	Samenstelling Beroepenveldcommissie BE
26.	HZ-kader voor Praktijkgericht onderzoek door studenten (2012)
27.	Overzicht internationale partnerinstituten AvEM
28.	Onderwijs- werk- en toetsvormen HZ
29.	SKG-gesprekken (beleid en enquête)
30.	SLC-beleid Academie voor Economie en Management
31.	Lesroosters Opleiding Bedrijfseconomie
32.	OER BE 2013-2014
33.	Overzicht van Docenten
34.	Cyclus plannen, functioneren, beoordelen
35.	Swimlane Cursusverbetering
36.	Plan van Aanpak Academie voor Economie en Management 1
37.	Plan van Aanpak Academie voor Economie en Management 2
38.	Plan van Aanpak Academie voor Economie en Management 3
39.	CHOI (NSE) 2012
40.	HBO Monitor 2012
41.	Onderzoek Alumni AvEM 2013
42.	Cursusevaluaties 2011-2012
43.	Cursusevaluaties 2012-2013

44.	Praktijkbeoordelingen meeloopstages
45.	Medewerkertevredenheidsonderzoek 2011
46.	Uitleg kwaliteitslabel voor Synopsis
47.	Strategisch personeelsplan
48.	Nota HZ-toetsbeleid
49.	Reglement voor examencommissies
50.	Infonet (http://infonet.hz.nl)
51.	www.hz.nl
52.	Notulen deeexamencommissie
53.	PDCA-processen kwaliteitszorg
54.	Stagehandleiding 2013-2014 (CU14118)
55.	Overzicht afstudeerwerken
56.	TWZ-rapportage over arbeidsmarkt afgestudeerden
57.	Proces verbaal beoordeling afstudeerscripties 2012-2013
58.	Verslag kalibratiedag
59.	Uitkomsten afstemming met Hogeschool Zuyd
60.	Stroomschema afstuderen 2012-2013 (in KR als bijlage)
61.	Verslagen OLC
62.	Verslagen BVC
63.	Verslagen OT
64.	Opleiding bedrijfseconomie en praktijkinbreng
65.	AvEM matrix internationalisering
66.	Engels inventarisatiedocument
67.	HZ-accr_BE-literatuurlijst
68.	Bewijs uitnodiging studenten voor spreekuur panel
69.	Aangepaste rendementcijfers BE240911
70.	NLSS2013 University Report_All students-Hogeschool Zeeland
71.	HZ-governance reglement opleidingscommissie

Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken

Hieronder een overzicht van de studenten van wie het panel de afstudeerwerken heeft bestudeerd. Conform de regels van de NVAO zijn alleen de studentnummers opgenomen.

45913
46085
45417
40900
45294
47275
45571
45921
48380
47492
39798
47904
47830
47964
48577

Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency

Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de opleiding:

Bedrijfseconomie

Instelling: HZ University of Applied Sciences

Visitatiedatum: 1 en 2 oktober 2013

Ondergetekende: ... *Luc P.J. Meerschaert*

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: ... *Opleidingscoördinator*

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

Datum:

17-09-2013